सोऽपि अहमेव....

गोस्वामी तुलसीदासः जगन्नाथस्वामिनः कीर्तिं श्रुत्वा तं द्रष्टुम् इच्छन् पुरीं गतवान् । भगवद्दर्शनाय तत्र महान् सम्मर्दः आसीत् । तुलसीदासः रामनाम जपन् अन्तः गतवान् । तत्र तेन दृष्टा तु – हस्तपादविहीना काष्ठमयी मूर्तिः । 'मम आराध्यदेवः तु कमनीयमूर्तिः । एषा दारुमयी हस्तपादविहीना मूर्तिः मम इष्टदेवस्य भवितुं नार्हति' इति विचिन्त्य तुलसीदासः मन्दिरात् बहिः आगतवान् । दूरं गत्वा कस्यचित् वृक्षस्य अधः उपविश्य आत्मना प्राप्तां निराशतां स्मरन् सः – 'हे भगवन् ! एषः हस्तपादविहीनः दारुदेवः क्व ? नीलाम्बुदश्यामः त्वं क्व ? अहं तव दर्शनम् इच्छामि, न तु काष्ठमयम् एतम्' इति वदन् भगवतः प्रार्थनायां निरतः जातः । दिनद्वयं तेन एवमेव विलपनं कृतम् । तदवसरे जलम् अन्नं वा न सेवितम् ।

तावता – ''अये ! तुलसीदास ! क्वास्ति भवान् ?'' इति पृच्छन् कश्चित् तमेव अन्विष्यन् उपसर्प्य तम् अभिज्ञाय – ''अहो ! भवान् तु अत्र अस्ति । मया सर्वत्र भवतः अन्वेषणं कृतम्'' इति अवदत् ।

''किमर्थं मम अन्वेषणं कृतम् ?'' – तुलसीदासः अपृच्छत् ।

''देवः जगन्नाथः भवदर्थं प्रसादं प्रेषितवान् अस्ति । तस्य दानाय अहम् आगतः अस्मि'' – बालकः अवदत् ।

''धिक् जगन्नाथस्य प्रसादम् । किं तेन मम ? प्रतिनीयतां तत्'' – असमाधानमिश्रितेन स्वरेण अवदत् तुलसीदासः ।

''आर्य ! जगन्नाथप्रसादः सर्वथा सुदुर्लभः । तादृशं प्रसादं भगवान् स्वयं प्रेषितवान् अस्ति भवदर्थम् । सः किमर्थं निराक्रियेत ?'' – बालकः अपृच्छत् ।

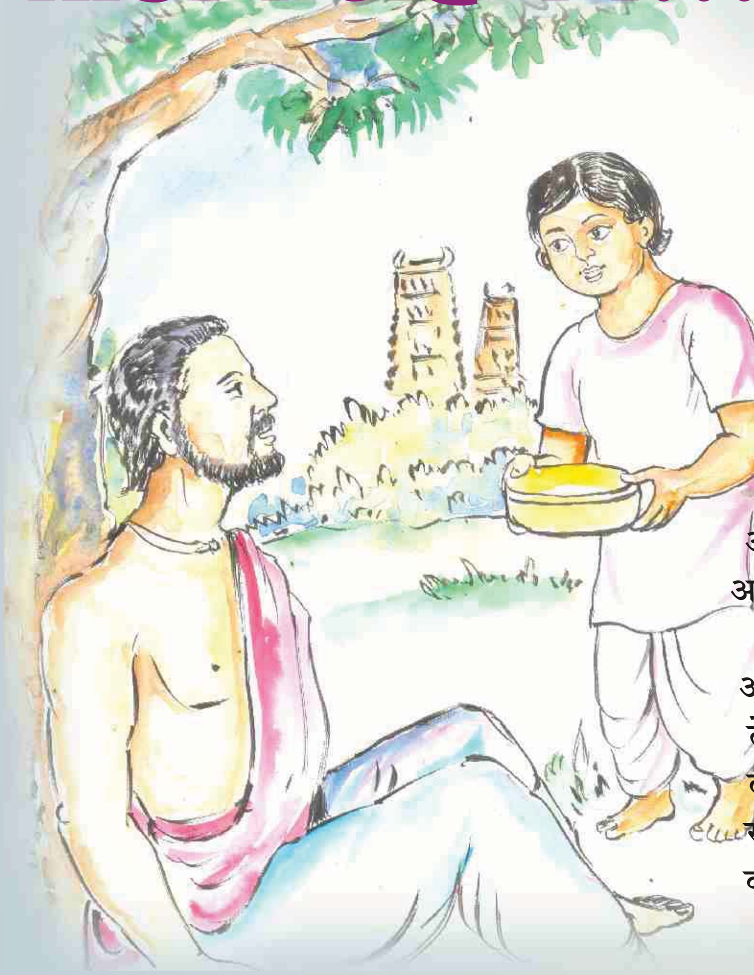

''इष्टदेवाय समर्प्य एव अहम् आहारं सेवे । एतेन दारुदेवेन प्रेषितं प्रसादं मम इष्टदेवाय कथम् अहं समर्पयेयम् ?''

''अत्रत्यमपि भवतः इष्टदेवस्य प्रतिरूपम् एव ननु ।''

''तत् कथं सम्भवेत् ? दारुमूर्तिः मम इष्टदेवः कथं वा भवेत् ? मम इष्टदेवस्तु कमनीयमूर्तिः । मेघश्यामसुन्दरः....'' इति वदन् तुलसीदासः स्वस्य इष्टदेवस्य रूपवर्णनम् आरब्धवान् ।

सर्वं श्रुत्वा सः बालकः प्रसादपात्रं तुलसीदासस्य पुरतः संस्थाप्य – ''अहमेव रामः । जगन्नाथरूपमपि ममैव । श्वः प्रातः आगत्य मां पश्य'' इति उक्त्वा अदृश्यः अभवत् ।

भक्त्या प्रसादं सेवितवान् तुलसीदासः अनन्तरदिने प्रातः पुनरपि मन्दिरं गतवान् । तत्र तेन जगन्नाथ-बलभद्र-सुभद्राणां स्थाने राम-लक्ष्मण-जानक्यः दृष्टाः । 'हे भगवन् ! तव रूपवैविध्यं पामरेण मया ज्ञातुं न शक्यम्' इति वदन् रामं बहुधा स्तुतवान् तुलसीदासः ।

● (सं) अमृतेश्वरकुमारः